

Р.С. Жақсылықбаева* , **А.Ш. Бүркітбаева** , **К. Қабылғазина**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ., Қазақстан

*e-mail: jak-rimma@mail.ru

ИНТЕРНЕТ ДӘУІРІНДЕГІ ЖУРНАЛИСТІК ЭТИКА: СЫН-ТЕГЕУРІНДЕР МЕН МҮМКІНДІКТЕР

Интернет дәуірі журналистиканың қарқынды дамуына айтарлықтай ықпал етті. Журналистикадағы цифрлық технологияның өркендеуі екі маңызды салдарды туындатады: біріншіден, интернет жаңа медиа платформалардың, атап айтқанда, онлайн медианың құрылуына негіз болып, бұл ақпаратты іздеу, өңдеу және жылдам таралу процесіне жол ашты. Екіншіден, журналист этикасы публицистік жарияланым мен журналистердің мінез-құлқын реттейтін норма жиынтығы ретінде интернет-журналистика дәуірінде сын-тегеуірге тап болуда.

Ғылыми мақаланың негізгі мақсаты – онлайн медиада этикалық норманы сақтаумен байланысты өзекті мәселені талдау, жалған ақпарат, фактіні бұрмалау, дереккөздің ашықтығы сынды журналистік этика бұзылуының негізгі түрін анықтау.

Зерттеуде мазмұндық талдау, кейс-стади, сауалнама сынды әдіснамалық тәсіл арқылы плагиат және фактінің бұрмалануы мен жалған ақпарат арқылы мақала мен онлайн медиа жарияланымның мазмұнын зерттеуге, талдауға мүмкіндік береді.

Зерттеу барысында интернет технологияның қарқынды дамуы мен онлайн медианың артуы жағдайында байқалған журналистік этиканың бұзылуы қарастырылды. Тақырыптың өзектілігі цифрлық ортаның ақпаратты құру және тарату тәсілін айтарлықтай өзгерткеніне байланысты, бұл, өз кезегінде журналистикадағы этикалық норманың сақталуына әсер етеді. Мақалада фактілердің бұрмалануы және тексерудің болмауы, ақпаратты манипуляциялау сынды журналистік этиканың негізгі бұзылуы зерттелді. Әлеуметтік медиа мен жаңалық алмасу платформаларының журналистік материалдың сапасына және аудиторияның сеніміне әсері талданды. Зерттеу соңында цифрлық дәуірде қоғамды жауапкершілікпен ақпараттандыруды қамтамасыз ету үшін онлайн медиадағы этикалық стандартты нығайту бойынша ұсыныс тұжырымдалды.

Мақаланың ғылыми-практикалық маңыздылығы журналистік кәсіби стандарт үшін жаңа сын-қатерді анықтауға көмектесетін цифрландыру жағдайында журналистік этиканың өзгеруіне байланысты мәселелерді өзектендіру қабілетінде жатыр. Зерттеу журналистиканың теориялық базасын байытады, онлайн медиа жағдайында этикалық норманың қалай өзгеретінін және одан әрі академиялық зерттеудің қаншалықты өрбитінін көрсетеді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы цифрландырудың журналистиканың дәстүрлі этикалық нормасына әсерін жан-жақты талдаумен сипатталады. Мақалада сауалнама арқылы алынған эмпирикалық деректер және интернет жағдайындағы медиа тәжірибелер талданып, жасалған қорытындыларды негіздеуге және этикалық нормаларды заманға сай бейімдеу бойынша ұсыныстар тұжырымдауға мүмкіндік берді.

Түйін сөздер: журналистік этика, онлайн медиа, БАҚ, журналистика, журналист жауапкершілігі, цифрландыру.

R.S. Zhasylykbaeva*, A.Sh. Burkitbayeva, K. Kabylgazina

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

*e-mail: jak-rimma@mail.ru

Journalistic Ethics in the Age of the Internet: Challenges and Opportunities

The Internet age has had a significant impact on the rapid development of journalism. The development of digital technologies in journalism generates two important consequences: first, the Internet has become the basis for the creation of new media platforms, especially online media, which has opened the way to the search, processing and rapid dissemination of information. Secondly, journalistic ethics, as a set of norms governing the publication and behavior of journalists, is facing challenges in the era of Online journalism.

The main purpose of this scientific article is to analyze topical issues related to the observance of ethical standards in online media, as well as to identify the main types of violations of journalistic ethics, such as the dissemination of false information, distortion of facts and transparency of sources.

The research uses methods of content analysis, case studies and surveys, which allows you to study and analyze the content of articles and publications in online media, as well as identify plagiarism, distortions of facts and false information.

The study examines the changes and manifestations of journalistic ethics in the context of the intensive development of Internet technologies and an increase in the number of online media. The relevance of the topic is due to the fact that the digital environment has significantly changed the ways of creating and distributing information, which, in turn, affects the observance of ethical standards in journalism. The article examines the main violations of journalistic ethics, such as distortion of facts and lack of verification, as well as manipulation of information. The impact of social media and news sharing platforms on the quality of journalistic materials and audience trust is analyzed. At the end of the study, recommendations are proposed to strengthen ethical standards in online media to ensure responsible public awareness in the digital age.

The scientific and practical significance of the article lies in the ability to actualize the issues of changing journalistic ethics in the context of digitalization, which helps to identify new challenges for professional standards of journalism. The research enriches the theoretical base of journalism and demonstrates how ethical norms are changing in the context of online media and how further academic research can develop.

The scientific novelty of the research is characterized by a comprehensive analysis of the impact of digitalization on the traditional ethical norms of journalism. The article analyzes the empirical data obtained as a result of the survey and media practices in the context of the Internet, which allows us to substantiate the conclusions and offer recommendations on adapting ethical standards to modern conditions.

Key words: journalistic ethics, online media, mass media, journalism, journalist's responsibility, digitalization.

Р.С. Жақсылықбаева*, А.Ш. Буркитбаева, К. Кабылгазина
Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы, Казахстан
*e-mail: jak-rimma@mail.ru

Журналистская этика в эпоху Интернета: вызовы и возможности

Эпоха Интернета оказала значительное влияние на стремительное развитие журналистики. Развитие цифровых технологий в журналистике порождает два важных последствия: во-первых, Интернет стал основой для создания новых медиаплатформ, особенно онлайн медиа, что открыло путь к поиску, обработке и быстрому распространению информации. Во-вторых, журналистская этика, как совокупность норм, регулирующих публикации и поведение журналистов, сталкивается с вызовами в эпоху интернет-журналистики.

Основная цель данной научной статьи – анализ актуальных вопросов, связанных с соблюдением этических норм в онлайн медиа, а также выявление основных видов нарушений журналистской этики, таких как распространение ложной информации, искажения фактов и прозрачность источников.

В исследовании используются методы контент-анализа, кейс-стади и опросов, что позволяет изучить и проанализировать содержание статей и публикаций в онлайн медиа, а также выявить плагиат, искажения фактов и ложные сведения.

В ходе исследования рассмотрены изменения и проявления журналистской этики в условиях интенсивного развития интернет-технологий и увеличения числа онлайн медиа. Актуальность темы обусловлена тем, что цифровая среда существенно изменила способы создания и распространения информации, что, в свою очередь, влияет на соблюдение этических норм в журналистике. В статье исследуются основные нарушения журналистской этики, такие как искажение фактов и отсутствие проверки, а также манипуляция информацией. Анализируется влияние социальных медиа и платформ для обмена новостями на качество журналистских материалов и доверие аудитории. В конце исследования предлагаются рекомендации по укреплению этических стандартов в онлайн медиа для обеспечения ответственного информирования общества в цифровую эпоху.

Научно-практическая значимость статьи заключается в способности актуализировать вопросы изменения журналистской этики в условиях цифровизации, что помогает выявить новые вызовы для профессиональных стандартов журналистики. Исследование обогащает теоретическую базу журналистики и демонстрирует, как изменяются этические нормы в условиях онлайн медиа и как могут развиваться дальнейшие академические исследования.

Научная новизна исследования характеризуется комплексным анализом влияния цифровизации на традиционные этические нормы журналистики. В статье анализируются эмпирические

данные, полученные в результате опроса, и медийные практики в условиях Интернета, что позволяет обосновать выводы и предложить рекомендации по адаптации этических норм к современным условиям.

Ключевые слова: журналистская этика, онлайн медиа, СМИ, журналистика, ответственность журналиста, цифровизация.

Кіріспе

Интернет дәуірі дәстүрлі этика нормасын қайта қарауды талап ететін жаңа стандарт пен сыр-тегеурінді енгізу арқылы журналистиканың ландшафтын түбегейлі өзгертті. Ақпаратқа жылдам қол жеткізу және жедел жариялау мүмкіндігімен материалдар кең аудиторияға қол жетімді болғанымен, бұл өз кезегінде журналистік тәжірибеде сапаға, сенімділікке және жауапкершілікке деген көзқарастың өзгеруіне әкеледі. Қазіргі журналистер жеделдікке үмтылу және этикалық қағиданы сақтау арасындағы тепе-теңдікті сақтау қажеттілігіне тап болады. Бұл мамандық алдындағы қиындықтар мен олықылықтарға әсер етеді.

Интернет қол жетімді іздеу жүйелері арқылы журналистердің қызметін айтарлықтай жеңілдетті. Ол мамандық қызметі аясында ақпарат жинауға, материалды редакциялармен бөлісуіне және оларды лезде оқырманға ұсынуға жол ашты (Ishwara, 2014). Алайда, осындай артықшылықтың көрініс беруіне қарамастан, интернет-технология саласындағы өзгеріс бұқаралық ақпарат құралының алдында тұрған міндеттің күрделенуіне әкеледі. Бұл, әсіресе, журналистік кәсіпте қатаң сақталуды талап ететін журналистік этикаға тікелей қатысты.

XXI ғасырдағы жаңа медианың бір түрі ретінде онлайн БАҚ ақпаратқа қол жеткізудің қол жетімділігіне байланысты үлкен танымалдыққа ие. Оның интернетте бағамдалған артықшылығының арқасында аудитория ақпаратқа қашықтық пен уақыт шектеуінсіз еркін қол жеткізеді. Сонымен қатар, егер бұрын басылған бұқаралық ақпарат құралдарының жаңалықтары егжей-тегжейлі терең журналистік зерттеулерді ұсынатын болса, қазіргі онлайн медиа бетінен көбінесе қысқа форматтағы ақпарат көрініс береді. Бұл факт онлайн БАҚ-тың цифрлық дәуірде негізгі ақпарат көзі ретінде сұранысқа ие етеді (Lestari, 2018).

Күн өткен сайын онлайн медианың саны артып, аудиторияның сұранысын қанағаттандыруымен қатар, онда журналистік этиканың бұзылуы жиі көрініс береді. Оның ішінде, журналистердің мінез-құлқынан бастап, жарнама

мен жарияланған жаңалыққа дейінгі этикалық талаптың сырт кетуін қарастыруға болады.

Этика – журналистік мінез-құлқын бақылауға арналған моральдық нұсқаулық. Журналистік этика кодексіне іске асыру – мамандардың өз міндетін орындаудағы кәсіби критерийінің бірі. Ол ақпарат құралдарын бақылаудан бөлек, білім беру, сауатты жазуға тәрбиелеу қызметін орындайды (Tania, 2018).

Этика – журналистер кәсібилігінің маңызды бөлігі. Этика мәселесі мамандық үшін де, журналистік өнімге де аса маңызды. Себебі, этикалық талаптар арқылы журналистер кәсіби идеализмін дамытып ғана қоймай, сонымен қатар, БАҚ-тың қоғамға айтарлық әсер етуіне мүмкіндік береді (Lewi, 2014).

Журналистік этикаға қатысты отандық зерттеулерді талдай отырып, қазіргі таңда аталған саладағы ғылыми еңбектің аздығын байқауға болады. Отандық авторлардың ішінде сүбелі еңбек ретінде зерттеуші Р. Жақсылықбаеваның «Журналист этикасын» (2013) бөліп көрсетуге болады. Зерттеу журналистік қызмет саласындағы әдеп пен объективтілікті талдайды. Бұл саладағы тағы бір маңызды зерттеудің бірі – ғалым Е.И.Дудинованың «Этика журналиста» (2012) оқу құралында журналист ұстануы тиіс моральдық, этикалық бағдар мәселесін көтереді, сондай-ақ, бұқаралық ақпарат құралының қызметін реттейтін негізгі міндеті мен тәсілін қарастырады. Соңғы жылдарда медиа этика бойынша онлайн курстар жарық көрді. Қазақстанның ашық университеті (2018) студенттерге ғана емес, кәсіби журналистерге этика саласындағы білімін тереңдетуге, оқиғаны жариялау мен ақпараттық ағынды басқарудың жаңа тәсілін игеруге көмектесетін курстар сериясын әзірледі. Курстар журналистикадағы моральдық-этикалық нормаларды анықтаудан бастап, этикалық қағида бұзылған жағдайдағы талдауға дейінгі көптеген тақырыпты қамтиды.

Алайда цифрлық платформалардың белсенді дамуына және ақпарат алаңындағы интернет ресурстың өсіп келе жатқан ағынына байланысты отандық БАҚ айтарлықтай өзгерістерге ие болды. Әсіресе, плагиат, пакеттік журналистика, жаңалықтарды клондау мәдениеті сынды мәсе-

лелер өткір болып тұр. Осы өзгерістер жағдайында журналистік этика мәселелеріне арналған ғылыми зерттеулер толыққанды жүргізілмеген.

Сондықтан, бұл зерттеуде интернет дәуіріндегі орын алған журналистік этика бұзылуының көрінісі зерттелді. Мақалада онлайн медиада жарияланған материалдарды этикалық тұрғыдан зерттеп, тексеру жүзеге асырылды. Нәтижелері онлайн-журналистика тәжірибесіне, журналистік этика аясындағы зерттеулерге өзіндік үлес қосады деп күтілуде.

Зерттеудің мақсаты: онлайн медиада этикалық нормаларды сақтаумен байланысты өзекті мәселелерді талдау. Мақала жалған ақпарат, фактілерді бұрмалау, дереккөздердің ашықтығы сынды журналистік этика бұзылуының негізгі түрін анықтауға бағытталған.

Әдебиеттерге шолу

Медиа-этика тұжырымдамасы ғасырлар бойы айтарлықтай өріс алып, әлеуметтік өзгерістің, технологиялық жетістіктің және баспасөздің дамуындағы рөлінің әсерінен қалыптасты. Бастапқыда баспасөз журналистикасының этикалық стандарты негізінен бейресми болды (Bermes, 2021). Журналистік этиканы кодификациялаудың алғашқы маңызды әрекеті XIX ғасырда АҚШ-та баспасөздің пайда болуымен тікелей байланысты. XX ғасырда журналистикада этикалық норманы белгілеуде үлкен күш жұмсалды. Американың газет редакторлары қоғамы (ASNE) алғашқы этикалық Кодексті 1923 жылы қабылдап, бейтараптық, әділеттілік және шындыққа деген адалдық принциптеріне баса назар аударды. Бұл кезең зерттеу журналистикасының пайда болуымен ерекшеленді, онда Уотергейт жанжалы сияқты маңызды жағдайлар сыбайлас жемқорлық пен биліктің есеп берудегі қателерін ашу үшін этикалық норманы сақтаудың маңыздылығы көрсетілді (Kovach & Rosenstiel, 2014).

Жаһандық деңгейде әртүрлі баспасөз кеңесі мен реттеуші органдардың құрылуы журналистикадағы этиканың маңыздылығын одан әрі ұлғайтты. 1966 жылы құрылған Үндістанның Баспасөз кеңесі және 2014 жылы құрылған Ұлыбританияның тәуелсіз баспасөз стандарттары ұйымы (IPSO) журналистік тұтастықтың жоғары стандарттарын сақтауға бағытталған күш-жігердің мысалы болды. Бұл ұйым этиканы бұзудағы мәселені шешуде және медиа индустриядағы есеп беруді қамтамасыз етуде үлкен рөл атқарды (Ward, 2008).

Цифрлық медиа пайда болғанға дейін ақпарат негізінен баспа, радио және теледидар арқылы таратылды. Бұл дәстүрлі медиа формалары дәлдікке, фактілерді тексеруге және редакциялық бақылауға басымдық беретін белгіленген норма мен стандарт шеңберінде жұмыс істеді (Karadimitriou, 2022). The New York Times және The Washington Post сияқты беделді газеттер саланың стандартын белгілей отырып, мұқият репортаждық жұмыс пен редакциялық тұтастықтың үлгісі ретінде қызмет етті. Телевизиялық журналистика да қатаң стандартты ұстанды және BBC, CBS және NBC сияқты ірі желілер сенімді редакциялық саясатты қолдады. 1949 жылдан 1987 жылға дейін жұмыс істеген Америка Құрама Штатындағы әділеттілік доктринасы хабар таратушылардан қоғамдық маңызы бар даулы мәселені әділетті түрде ұсынуды талап етті.

Медиа этиканың тарихи контексті журналистикадағы дәлдік, әділеттілік міндетін орындауын қамтамасыз етеді. Медиа этика эволюциясы баспасөздің сенімі мен тұтастығын сақтаудағы осы принциптердің негізгі рөлін айқындайды.

Цифрлық дәуір жалған ақпараттың өсуімен бұрын-соңды болмаған қиындық туғызып, ақпаратты тарату тәсілін біршама өзгертті. Интернеттің жылдамдығы мен қол жетімділігі жалған ақпараттың ғаламдық аудиторияға тез таралуына жол ашты (Lazer, 2018). Әлеуметтік медиа платформалар әлемдегі миллиондаған адамның жаңалықтарды тұтынуының негізгі арнасы ретінде қызмет ететін заманауи ақпараттық алаңның кілтінә айналды. Алайда олардың жалған ақпарат таратудағы рөлі елеулі этикалық талаптың сақталуын қамтамасыз етуде қауқарсыз болып отыр. Facebook, Twitter және YouTube сияқты платформалар оқырман назарын тарту үшін жалған ақпараттың таралуына мүмкіндік беруде (Anduiza, 2010). Сондықтан онлайн медиадағы жауапкершілік пен реттеу талаптары қазіргі журналистиканың басты мәселесіне айналды. Бұл мәселені шешу технологиялық инновацияларды, мазмұнды модерациялаудың сенімді саясатын және аудитория арасында медиа сауаттылықты арттыруды қамтитын әртүрлі тәсілді талап етеді.

Осы тұста біз жалған ақпараттың таралуымен күрескен шетелдің БАҚ-дың мысалдарын ұсындық.

The New York Times өзінің журналистік тәжірибесінде фактілерді тексерудің сенімді әдісін енгізді. Редакция 2020 жылы АҚШ-тағы прези-

денттік сайлау кезінде ашық дереккөздердегі фактілерді тексеру әрекеті жалған ақпаратты тез арада жоққа шығаруда шешуші рөл атқарды. Times осы ұстаным арқылы басылымға деген сенімді нығайтып ғана қоймай, сайлаудың маңызды кезеңінде оқырмандарға сенімді ақпарат таратты (Bateman and Jackson, 2024).

Маңызды оқиғаларға қатысты жалған ақпараттың алдын алу үшін BBC «Reality Check» функциясын іске қосты. Жүйелі түрде тек шынайы ақпарат беру арқылы BBC өзінің бейтараптық пен дәлдік беделін сәтті сақтап қалды. BBC «Reality Check» функциясы арқылы аудиторияға жалған ақпараттың көптігіне қарамастан нақты және дәлелденген деректерді ұсына алды (BBC, 2019).

Журналистік этиканың негізін құрайтын бірнеше принцип медиаға деген сенімділікті сақтаудың басты құралы ретінде қарастырылады. Әлемдік кәсіби журналистер қоғамы (SPJ) этикалық кодексінде: «Фактілерді, дереккөздерді мұқият тексеру және қателерді уақтылы түзету» сынды талаптарды ұсынады. Ал журналистерден құралған IPSO (Тәуелсіз баспасөз стандарттары ұйымы) талаптарында қоғамдық ақпарат құқығы мен адамдардың жеке өмір құқығы арасындағы тепе-теңдікті сақтау талап етіледі. Бұл принциптер бірлесіп журналистиканың қоғамның сенімді және этикалық тірегі болып қалуын қамтамасыз етеді (Ibbi, 2016). ҚР журналисінің этикалық кодексі (2012) аталған нормаларды толық негіздеп, оған «бәсекелестік пен ынтымақтастық» талаптарын қосады.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеудің материалдық негізі интернет дәуіріндегі журналистік этикадағы өзгерісті талдауға мүмкіндік беретін баспа және онлайн басылым жарияланымдарын қоса алғанда, онлайн медиадағы әртүрлі ақпараттық нысанды қамтыды. Іріктеме журналистиканың түрлі жанрын, соның ішінде, ақпараттық, зерттеу және талдау, сараптама материалдарды қамтыды. Бұл зерттеу онлайн кеңістікте қандай тақырып пен тәсілдің өзекті болатынын және олардың бұрмалануына қалай жол берілетінін анықтауға мүмкіндік береді.

Зерттеудің әдіснамалық негізі талданатын тақырыпқа жан-жақты көзқарасты қамтамасыз ететін бірнеше әдісті қолдануға негізделген. Ең алдымен, жарияланымдардың мазмұнын сапалы және сандық зерттеуді жүзеге асыруға арналған контент-талдау қолданылды. Бұл әдіс мазмұн-

ның әртүрлі аспектісін анықтауға, жүйелеуге бағытталған. Ол этикалық бұзылудың орын алу жиілігін бағалауға ғана емес, олардың онлайн кеңістікте қандай контексте көрініс беретінін талдауға мүмкіндік береді.

Мазмұнды талдау этикалық мәселелердің медиада қалай тұжырымдалатынын және олардың қоғамдық пікір мен мінез-құлықпен қандай байланысы бар екені тереңірек түсінуге ықпалдасады. Маңыздысы, мұндай талдау әр түрлі жарияланымдарды қамтиды жаңалықтар мақалаларынан блогтар мен әлеуметтік медиаға дейін, бұл жағдайдың толық бейнесін жасауға ықпал етеді.

Сонымен қатар, зерттеу жарияланымдар контекстіндегі этикалық бұзылуға қатысты негізгі тақырыпты анықтауда кейс-стади әдісі арқылы жүргізілді. Бұл әдіс аудитория мен авторлардың онлайн мазмұндағы этикаға қатысты қабылдауын тереңірек зерттеуге, қандай да бір бұзылудың орын алуын анықтауға арналған. Кейс-стади әдісі плагиат және фактіні бұрмалау, жалған ақпаратты анықтау арқылы мақалалар мен онлайн медиа жарияланымдарының мазмұнын зерттеуге және талдауға мүмкіндік береді.

Зерттеуде қолданылған тағы бір әдіс – сауалнама. Ол респонденттердің медиа этика мәселесі бойынша пікірі мен тәжірибесі туралы деректі жинау құралы болды. Сауалнама мақсатты аудиторияның әртүрлігін ескере отырып әзірленді. Бұл репрезентативті деректерді жинауға және жағдайды әртүрлі тұрғыдан бағалауға мүмкіндік берді. Ақпарат жинау 2024 жылы жүзеге асырылды. Сауалнама Қазақстандағы онлайн медиа журналистерінің арасында анонимді түрде жүргізілді. Сауалнамаға қатысқан респонденттер саны – 100. Оның 44-і – мемлекеттік медиа, 56-сы – жеке медиада қызмет етеді. Журналистердің ынтымақтастығын арттыру үшін біз сауалнаманы анонимді екенін және нәтижелерді тек ғылыми мақсатта ғана пайдаланатынымызды жеткіздік. Эмпирикалық зерттеуде жинақталған деректер мақалада кесте түрінде ұсынылды.

Зерттеу аясында деректерді жинау үшін бақылау мен құжаттама әдістері қолданылды. Жиналған деректер статистикалық әдістерді қолдана отырып талданды.

Нәтижелер мен талқылаулар

2024 жылдың соңғы деректері бойынша Қазақстанда 5885 БАҚ есепке қойылған, оның ішінде 1245 – интернет БАҚ (ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігі, 2024). 2024 жылдың қыр-

күйек айында ҚР «Байланыс туралы» Заңын бұзғаны үшін 2716 интернет-ресурстарға шектеу қойылған. Бұл онлайн медианың 11 түрлі бұзуларла жол бергенімен сипатталады. Олардың

ішінде, терроризм, экстремизм, есірткі туралы ақпарат таратқан, қатыгездік пен зорлық-зомбылықты насихаттаған ақпараттық порталдар да кездеседі (1-сурет).

Ескерту: автор құрастырған

1-сурет – Онлайн медиадағы бұзылулар түрі

1-суреттегі заңсыздықтар ҚР Журналист этикасының бұзылуларына толық сәйкес келеді. Нақтырақ айтқанда кодекстің бес талабының бұзылуы көрінеді:

1. Кәсіби қарыз. Журналистер қоғамда тұрақтылық пен келісімді сақтай отырып, сөз және ақпарат бостандығы үшін әрекет етуі керек. Ақпараттың дұрыстығы үшін журналист әрбір хабарлама дәлелденген деректерге негізделуі керек екенін баса назарға алуы қажет.

2. Әлеуметтік жауапкершілік. Мұнда журналистер қоғамның моральдық және этикалық норманы сақтауда маңызды рөл атқаратындығына назар аударады. Бұл тексерілмеген ақпаратты таратудан бас тартуды қамтиды, әсіресе қазіргі заманғы ақпараттық ағындар жағдайында үлкен маңызға ие.

3. Адалдық және дұрыс емес тәжірибелер. Кодекс журналистерді кез келген сыртқы қысымды қабылдамай, адалдық пен тәуелсіздікке шақырады. Бұл журналистік қоғамдастыққа сенім артуға негіз жасайды.

4. Сенімділік пен объективтілік. Объективтілік пен тепе-теңдік маңызды принцип ретінде бағаланады. Журналистер ақпаратты жарияламас бұрын әртүрлі көздер мен фактілерді тексеруі керек, бұл толыққанды және адал ақпараттық контекст құруға ықпал етеді.

5. Дереккөздер және құпиялылық. Журналистер өз ақпарат арнасын қорғай білуі керек,

сонымен бірге қоғамдық мүдделер үшін ақпараттың ашықтық қажеттілігін бағалай білу керек. Бұл көздерді қорғау мен қоғамдық мүдделер арасындағы тепе-теңдікті сақтау қажеттілігін айқындайды.

Бұл кодекс бұқаралық ақпарат құралдарының қоғамды объективті ақпаратпен қамтамасыз етудегі маңызды рөлі мен миссиясын баса көрсетеді. Сонымен қатар, жалпыадамзаттық құндылықтар мен моральдық-этикалық үлгілерді бөліп бағамдайды. Журналистер Қазақстан Республикасының әдеп кодексін қабылдай отырып, өздерінің кәсіби қызметінің қағидаттары мен нормаларын қалыптастырады. Кодекс өзін-өзі тәрбиелеу мен моральдық бағдарлау құралы ретінде қызмет етеді, журналистер мен БАҚ-қа деген сенім мен құрметті үстемдейді. Ол әлеуметтік жауапкершілік, адалдық пен сенімділік, жеке өмір мен зияткерлік меншікті құрметтеу және журналистерді қорғау сынды маңызды аспектілерді қамтиды. Кодекс этикалық норманы анықтап ғана қоймай, сонымен бірге журналистің өз әрекеті үшін жауапкершілік, оның ішінде ақпараттың дұрыстығы мен азаматтардың құқығын сақтау жауапкершілігін көрсетеді. Алайда бұл кодекс онлайн медиаға қатысты нақты талапты қамтымайды. Интернет дәуіріне негізделген нақты талаптың болмауы цифрландыру және коммуникацияның жаңа нысаны жағдайында өзектілікке ие болған эти-

калық норманы үнемі талқылау мен жаңарту қажеттілігін көрсетеді.

Жоғарыда көрсетілген этикалық бұзылулар журналистика мен бұқаралық коммуникация, оның ішінде онлайн медиа саласында моральдық әдептің маңыздылығын көрсетеді. Сондықтан біз онлайн медиа саласының қызметкері арасында этикалық талаптарға байланысты сауалнама жүргіздік. Сауалнаманың алғашқы сұрағы ҚР журналистінің этика кодексінен хабардарлығын анықтауға бағытталды. Респонденттердің 48%-ы кодекспен таныс әрі оны құрметтейтін», 19%-ы хабардар екенін, алайда жеке таныспағанын, 33%-ы таныс емес екенін жеткізді. 1-кестеден біз сауалнамаға қатықан журналистердің этикалық кодекстен хабардарлығы туралы жауаптарын көре аламыз:

1-кесте – Қазақстандық онлайн медиа журналистерінің этикалық кодекстен хабардар болуы

Этикалық кодекстен хабардарлығы	Саны	%
Толық таныс, әрі сақтайды	48	48
Ішінара таныс немесе хабары бар	19	19
Мүлдем таныс емес	33	33

Ескерту: автор құрастырған

Сауалнамаға қатысқан журналистердің жартысы ғана этикалық кодекстен хабардар әрі оны қызмет барысында сақтайды.

Журналистік қызметтегі этикалық бұзылуларды анықтаудағы қиындықтар журналистің этика нормасын дұрыс білмеуінен де айқындалады. Журналистер көбінесе жасалған олқылықтарды түсінбейді немесе оларды көп жағдайда «дұрыс» деп санайды. Интернет журналистика дәуіріндегі журналистердің мінез-құлқындағы этикалық бұзылуларға мыналар жатады:

Пакеттік журналистика – бұл оқиға немесе тақырып туралы ақпарат «пакетке» біріктірілген алдын ала дайындалған материалдар форматында берілетін журналистикадағы жаңа тәсіл. Бұған әдетте мақалалар, бейнелер, инфографика және оқырманға немесе көрерменге оқиға туралы толық түсінік алуға мүмкіндік беретін басқа мультимедиялық элементті қамтиды. Пакеттік журналистикада журналистер топтық қызмет етеді. Осы түрге байланысты Джонатан Матусиц пен Джеральд-Марк Брин «Пакеттік журналистикадағы заңсыздық салдары» атты зерттеуінде

пакеттік журналистиканың төмендегідей анықтамаларын ұсынды:

«Пакеттік журналистика – бұл үлкен журналистік топтардың бір оқиғаны жариялау үшін бірлесіп жұмыс істейтін кең таралған медиа тәжірибесі. Бұл саланың жиі көрініс табуын шектеу қажет». Авторлардың айтуынша, пакеттік журналистиканың кем дегенде жеті салдары болуы мүмкін: жалқау журналистика; қоғамға әсер ету (оқырмандар мен көрермендер); жеке өмірдің бұзылуы; жаңалықтар тәуелсіздігінің бұзылуы; жаңалықтарға сенімділіктің жоғалуы; жалған ақпараттардың көбеюі; экономикалық тиімсіздік. Жаңалықтарды клондау мәдениеті. Мұнда оқиғалар немесе тақырыптар туралы ақпарат әртүрлі бұқаралық құралдарда жаппай көшіріледі, көбінесе минималды өзгерістермен немесе түпнұсқа мазмұнды қоспай жарияланады.

Жаңалықтарды клондау мәдениеті. Мұнда оқиға немесе тақырып туралы ақпарат әртүрлі бұқаралық құралдарда жаппай көшіріледі, көбінесе минималды өзгерістермен немесе түпнұсқа мазмұнды қоспай жарияланады. Бұл пресс-релизді қайта басып шығару, бірдей дереккөзді пайдалану немесе тіпті басқа сайттан мақаланы көшіру түрінде көрініс табады. Жаңалықтарды клондау мәдениеті журналист жариялайтын жаңалықтарға ғана емес, жаңалықты жасау кезіндегі мінез-құлқына да қатысты.

Жаңалықтар агрегаторы. Жаңалықтар агрегаторын белгілі бір сайтта сілтеме ретінде ұсынылған әртүрлі көзден алынған жаңалықтар жинағы ретінде түсіндіруге болады. Бұл журналистика саласында плагиаттың орын алуына, авторлық құқықтың бұзылуына әкеледі.

Этикалық бұзылулардың жоғарыда аталған түрлері бойынша сауалнаманың екінші сұрағы қойылды. Нәтижесі 2-кестеде берілген.

2-кесте – Онлайн медиадағы этикалық бұзылулар көрінісі

Этикалық бұзылулар түрлері	Саны	%
Пакеттік журналистика	17	17
Жаңалықтарды клондау мәдениеті	73	73
Жаңалықтар агрегаторы	55	55

Ескерту: автор құрастырған

Алынған нәтижеден көріп отырғанымыздай, сауалнамаға қатысқан респонденттің басым бөлігі онлайн медиада клондау мәдениеті жиі кез-

десетінін мәлімдеді. Бұл белгілі бір мекемелер жіберетен пресс-релиздерді өзгеріссіз жариялайтындығынан көрінеді. Оның нақты мысалы ретінде «Астанада екі азамат есірткімен ұсталды» тақырыбында [inform.kz](https://kaz.inform.kz/news/astanada-ek-azamat-esrtkmen-ustaldi-30c957/) (<https://kaz.inform.kz/news/astanada-ek-azamat-esrtkmen-ustaldi-30c957/>) және [elordainfo.kz](https://elordainfo.kz/elorda-janalyktary/astanaly-landy-tar-eki-azamatty-esirtkimen-stady) (<https://elordainfo.kz/elorda-janalyktary/astanaly-landy-tar-eki-azamatty-esirtkimen-stady>) медиа кеңістіктеріндегі клондалған ақпаратты келтіруге болады. Этикалық бұзылулардың екінші жиі кездесетін түрі – жаңалықтар агрегаторы. Мысалы, [astana.tv](https://astanatv.kz/kz/news/129983/) (<https://astanatv.kz/kz/news/129983/>) телеарнасы massaget.kz порталына сілтеме жасап, материал ұсынады.

Этикалық стандарт пен кодекстерге сәйкес журналист этикалық және кәсіби принциптерді басшылыққа алуға міндетті. Қазақстан сынды демократиялық қоғамда бұқаралық ақпарат құралдары еркін, тәуелсіз және әртүрлі пікірлерге ашық болуы керек. Журналист өз жұмысы үшін қоғам алдында, сондай-ақ, заң және медиа ұйымы алдында жауапты. Осы тұста келесі сұрақ журналистердің жұмысына деген жауапкершілігіне қатысты болды. Нақтырақ айтқанда, фактіні бұрмалау мен жалған фактіні жариялауға байланысты өрбіді.

3-кесте – Журналистердің жауапкершілігі

Жауапкершілік	Саны	%
Толық жауапкершілік алады	85	85
Ішінара жауапкершілік алады	15	15
Жауапкершілік алмайды	0	0

Ескерту: автор құрастырған

Респонденттің көпшілігі, атап айтқанда 85%-ы мақала жазып, жариялағанда толық жауапкершілік алатынын жеткізді. 15%-ы ішінара жауапкершілік алады. Бұл респонденттер, әсіресе, саяси өзгеріс пен іс-шара кезінде фактінің бұрмаланатынын мәлім етті. Жауапкершілік алмайтын журналистер жоқ.

Журналист ар-ождан кодексіне сәйкес журналистік ұйым жарғысының ережесінде немесе жалпы қабылданған кәсіби этикалық стандарттарда көрсетілген негізгі міндеттерге қайшы жағдайда жұмыс тапсырмасын орындаудан бас тартуға құқылы. Бұл құқық журналистің кәсіби тәуелсіздігі мен тұтастығын қорғауға қызмет

етеді, сондай-ақ оған өз жұмысында моральдық сенімі мен жоғары сапа стандартын ұстануға мүмкіндік береді. Алайда, қоғам жұмыссыздықтың жоғары деңгейі сынды үлкен қиындыққа тап болған жағдайда, бірең-сараң журналист ғана этика тұрғысынан күмән тудыратын тапсырманы орындаудан бас тарта алады.

Қазақстанның онлайн медиа журналистер арасында жүргізілген зерттеу кәсіби стандарт пен нақты тәжірибе арасындағы қайшылықты анықтады. Көптеген журналистің өзіне жүктелген тапсырманы қабылдамау мүмкіндігі аз болса да, өздерінің медиа ұйымында қолданылатын белгілі бір факті мен тәсілмен келіспейтіндігін ашық айта алады. Бұл қысым мен шектеулі мүмкіндіктер жағдайында да белгілі бір дәрежеде кәсіби рефлексия мен этикалық стандартқа ұмтылуын көрсетеді.

Осылайша, журналистер белгілі бір тапсырманы орындауға мәжбүр болғанымен, өзінің кәсіби сәйкестігі мен моральдық белгілерін сақтауға тырысады деген қорытынды жасауға болады. 4-кестеде келтірілген нәтиже мәліметінен респондент пікірі ішкі және сыртқы фактор әсерінен қалыптасатынын көруге болады.

4-кесте – Журналистердің жеке көзқарасы

Жауапкершілік	Иә	Жоқ
Сіздің немесе ұжымдағы белгілі бір журналистің медиа ұсынған тапсырманы орындаудан бас тартқан кезі болды ма?	61	39

Ескерту: автор құрастырған

Зерттеу негізінде Қазақстандағы онлайн медиа журналистері өздерінің еркін ақпарат ағынының құқығы мен міндетін бекітетін Кодекс ережесінен ішінара хабардар деген қорытынды жасауға болады. Түрлі журналистік бірлестіктің этикалық кодекстеріне сәйкес журналист өзекті және сенімді ақпарат бере отырып, тек қоғамның мүддесі үшін әрекет етуі керек, бірақ біздің зерттеуіміздің нәтижесі Қазақстан журналистикасының нақты тәжірибесі осы идеалдан алыс екенін көрсетеді. Себебі, онлайн медиа тәжірибесінде клондау мәдениеті мен агрегаторлар жиі кездеседі.

«Америкалық кәсіби журналистер қоғамының этикалық кодексі» журналист мүддесі қайшылықтан аулақ болуға міндетті деп санайды.

Олар қауымдастықтан, саяси партиядан бастама алған оқиғаны жариялауда олардың адалдығына немесе сенімділігіне нұқсан келтіруі мүмкін басқа әрекеттен еркін бас тарта алады. Аталған норма журналистердің тәуелсіздігін қамтамасыз етуге және оларды сыртқы қысымнан қорғауға арналған, бұл өз кезегінде жаңалықтарды сапалы әрі объективті жариялауға ықпал етеді. Қазақстанда бұл норма әлі жүйелі түрде қалыптаспаған.

Қорытынды

Осылайша, зерттеу жұмысы қазіргі жалған онлайн медиа дәуіріндегі негізгі элемент ретінде журналистік тұтастықтың маңыздылығын көрсетеді. Ақпараттың лезде және бақылаусыз таралуы журналистерге этикалық ұстанымды қатаң сақтауды ғана емес, сонымен қатар жалған ақпаратпен күресудің инновациялық стратегиясын әзірлеуді талап етеді. Дұрыс емес ақпарат қоғамдық пікірге, тіпті саяси шешімге әсер ету жағдайында, жаңалықтардың сапасы мен сенімділігін қалыптастыру маңызды міндет саналады.

Медиа бағыттың эволюциясы цифрлық платформада туындайтын қиындықпен қатар, фактілерді қатаң тексеру, ақпаратты жинау және тарату процесінде ашықтықты қамтамасыз ету және сенімді редакциялық саясатты құру қажеттілігін көрсетеді. Бұл шаралар журналистиканың сапасын арттырып қана қоймай, соңғы жылдары айтарлықтай бұзылған бұқаралық ақпарат құралдарына деген сенімділікті қалпына келтіруге көмектеседі.

Сонымен қатар, бұқараның жалған ақпараттан сенімді ақпаратты ажырата білу қабілетін нығайтудағы медиа сауаттылықтың ролін жоғары бағалауға болады. Фейктер мен манипуляцияларға толы заманауи ақпараттық кеңістікте азаматтарды медиа саласында оқыту сыни аудиторияны қалыптастырудың ажырамас бөлігіне айналды.

Болашаққа көз жүгіртсек, озық технологияның интеграциясы, журналист үшін үздіксіз кәсіби даму және медиа сауаттылықты жан-жақты оқыту – журналистиканың сенімділігін сақтау үшін өте маңызды. Журналист жаңа жағдайға бейімделіп, фактіні тексеруде, сондай-ақ аудиторияға ақпаратты тиімдірек жеткізуде заманауи құралды қолдану керек.

Жақсы ақпараттандырылған және сыни аудиторияны қолдай отырып, біз демократиялық қоғамның негізін нығайтуға ғана емес, сонымен

бірге шындық пен тұтастық орнаған журналистиканың жоғары стандартын қамтамасыз етеміз. Бұл өз кезегінде сындарлы диалог пен азаматтардың қоғамдық өмірге саналы қатысуына негіз жасайды.

Дамыған қоғамдағы медианың ролін бақылай отырып, бұқаралық ақпарат құралының негізгі міндеті әлеуметтік-саяси оқиғаны бақылаушы, талдаушы ретінде қызмет ету деп айтуға болады. Ең дұрысы, бұқаралық ақпарат құралының басты мақсаты – оқырманды хабардар етіп, билік пен халық арасында тұрақты байланысты орнату. Алайда, біздің зерттеуіміз, Қазақстандағы онлайн медиада кейбір ақпараттың ұсынылуы сиреп бара жатқанын көрсетеді.

Интернет журналистика дәуірінде журналистік этика күрделі және көп қырлы тақырыпқа айналды, әсіресе дәстүрлі журналистикадан айтарлықтай ерекшеленетін онлайн БАҚ сипаттамасында қатаң қадағалауды талап етеді. Бұл талап журналистикадағы жарияланымға да, журналистің мінез-құлқына да тікелей қатысты. Интернетке негізделген этикадағы өзгеріс бірнеше аспектілерде көрініс табады. Біріншіден, барған сайын қалыпты құбылысқа айналатын топтық журналистика материалдарының артуы. Екіншіден, жаңалықты клондау және қайта өңдеу мәдениеті жеке журналист жұмысының бірегейлігіне нұқсан келтіреді. Үшіншіден, онлайн кеңістікте жиі ұсынылатын жаңалық агрегаторлары журналист қызметіне көлеңке түсіріп, бұқаралық ақпарат құралына мазмұнды зерттеу аясын тарылтады.

Интернет журналистика дәуіріндегі журналистік этиканы бұзудың осы тенденцияларын ескере отырып, онлайн БАҚ-та этика ережелерін сақтау үшін нақты қадам жасау өте маңызды. Осындай қадамның бірі – онлайн журналистика практикасының ерекшелігі мен қиындығын ескеретін журналистік этикаға бейімделген мақалалар әзірлеу. Бұл этикалық норманың бұзылуын азайтуға және журналистиканың негізгі мәнін, ақиқат пен қоғамдық мүддені қорғауға деген ұмтылысты қалпына келтіруге мүмкіндік береді.

Онлайн БАҚ-та этикалық бұзылу жағдайын жақсарту үшін журналистерге әдеп кодексі туралы хабардар етуді күшейту, цифрландыру жағдайында жаңа сын-қателер туралы білімді өзектендіру бағытындағы семинарларды ұдайы өткізу қажет. Плагиаттың алдын алу, авторлық құқықты қорғауда жаңалықтар агрегаторлары мен материалдарды клондау сынды цифрлық платформалар ерекшелігін ескере отырып, он-

лайн БАҚ үшін қосымша стандарт әзірлеу және енгізу маңызды.

Мазмұн сапасын төмендететін және журналистердің дербестігін бұзатын пакеттік журналистиканың таралуының алдын алу – маңызды шара. Ақпараттық сапасын арттырудағы маңызды қадам – метариалдардың объективтілігі үшін жауапкершілікті күшейту. Бұл дұрыс емес ақпараттық таралуына жол бермеу үшін ішкі тексерулер мен редакциялық талаптар жүйесін енгізуде талап етеді.

Журналистің кәсібилігін қамтамасыз ету үшін этикалық мәселені шешуде тәжірибе алмасу және қолдау платформаларын құру қажет. Бұл БАҚ қызметкерлерінің кәсібилігін арттырумен қатар, оларды жұмыс барысында орын алатын қателіктер мен қауіптерден араша етуге ықпалдасады. Сондай-ақ кері байланыс тетігін дамыту және онлайн БАҚ-қа деген сенімді арттыру үшін редакциялық шешімнің ашықтығын қамтамасыз ету арқылы аудиториямен іс-қималды нығайту маңызды.

Әдебиеттер

- Anduiza, E., Gallego, A., & Cantijoch, M. (2010). Online political participation in Spain: The impact of traditional and Internet resources. *Journal of Information Technology & Politics*, 7(4), 356-368.
- Bateman, J., & Jackson, D. (2024). Countering disinformation effectively: An evidence-based policy guide.
- Bermes, A. (2021). Information overload and fake news sharing: A transactional stress perspective exploring the mitigating role of consumers' resilience during COVID-19. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 61, 102555. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102555>
- BBC. (2019). Supporting healthier media ecosystems. Available from <https://downloads.bbc.co.uk/mediaaction/pdf>
- Дудинова Е.И. Этика журналиста: учебное пособие. – Алматы: Қазақ университеті. 2012. – 236 с.
- Ibbi, A. (2016). The Battle for Professionalism in Journalism in Nigeria Amidst Unethical Practices, *Journal of Mass Communication and Journalism*, 6(3), p.1 https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31280394&pos=6;-108#pos=6;-108
- Ishwara, Luwi. (2014). *Jurnalisme Dasar*. Kompas Media Nusantara: Jakarta.
- Жақсылықбаева Р. Журналист этикасы. – Алматы: ҚазҰУ. 2013.
- Karadimitriou, A., von Krogh, T., Ruggiero, C., Biancalana, C., Bomba, M., & Lo, W. H. (2022).
- ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитеті (2024). <https://www.gov.kz/memleket/entities/inf/press/article/details/182725?lang=kk>
- Investigative journalism and the watchdog role of news media: Between acute challenges and exceptional counterbalances. In J. Trappel, & T. Tomaz (Eds.), *Success and failure in news media performance: Comparative analysis in the Media for Democracy Monitor 2021* (pp. 101-125). Nordicom, University of Gothenburg. <https://doi.org/10.48335/9789188855589-5>
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2014). *The elements of journalism: What newsmen should know and the public should expect*. Three Rivers Press.
- Lazer, D. M. J., Baum, M. A., Benkler, Y., Berinsky, A. J., Greenhill, K. M., Menczer, F., Metzger, M. J., Nyhan, B., Pennycook, G., Rothschild, D., Schudson, M., Sloman, S. A., Sunstein, C. R., Thorson, E. A., Watts, D. J., & Zittrain, J. L. (2018). The science of fake news. *Science*, 359(6380), 1094-1096. <https://doi.org/10.1126/science.aao2998>
- Lewi, O. (2014). Penerapan Kode Etik di Kalangan Jurnalis. *Jurnal Ilmu Komunikasi UAJY*, 11(1), 81-92.
- Lestari, Rani Dwi. (2018). *New Media & Komunikasi Politik: Self Plagiarism Pada Pemberitaan Politik di Media Online dalam Perspektif Etika Jurnalistik*. Mbridge Press: Yogyakarta.
- Медиаэтика. Жас мамандар тәжірибесінен. – Алматы: Ұлттық аударма бюросы. – 2018. – 304 б.
- Tania, Rizki, dkk. (2018). Peranan Self Regulation Di Tengah Konstelasi Industri Media Pada Harian Republika. *Komunikator*, 10(1), 48-59.
- Ward, S. J. A. (2008). *Global journalism ethics*. McGill-Queen's University Press.

References

- Anduiza, E., Gallego, A., & Cantijoch, M. (2010). Online political participation in Spain: The impact of traditional and Internet resources. *Journal of Information Technology & Politics*, 7(4), 356-368.
- Bateman, J., & Jackson, D. (2024). Countering disinformation effectively: An evidence-based policy guide.
- Bermes, A. (2021). Information overload and fake news sharing: A transactional stress perspective exploring the mitigating role of consumers' resilience during COVID-19. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 61, 102555. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102555>
- BBC. (2019). Supporting healthier media ecosystems. Available from <https://downloads.bbc.co.uk/mediaaction/pdf>
- Dudinova E.I. *Etika jurnalista: uchebnoe posobie*. – Almaty: Qazaq universiteti. 2012. – 236 s.
- Ibbi, A. (2016). The Battle for Professionalism in Journalism in Nigeria Amidst Unethical Practices, *Journal of Mass Communication and Journalism*, 6(3), p.1 https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31280394&pos=6;-108#pos=6;-108
- Ishwara, Luwi. (2014). *Jurnalisme Dasar*. Kompas Media Nusantara: Jakarta.
- Jaqsılıqbaeva R.S. *Jwrnalist étikası [Ethics of journalist]*, Almaty, Qazaq wniversiteti, 2013, 32 b.

- Karadimitriou, A., von Krogh, T., Ruggiero, C., Biancalana, C., Bomba, M., & Lo, W. H. (2022). Information Committee of the Ministry of Culture and information of the Republic of Kazakhstan (2024). <https://www.gov.kz/memleket/entities/inf/press/article/details/182725?lang=kk>
- Investigative journalism and the watchdog role of news media: Between acute challenges and exceptional counterbalances. In J. Trappel, & T. Tomaz (Eds.), Success and failure in news media performance: Comparative analysis in the Media for Democracy Monitor 2021 (pp. 101-125). Nordicom, University of Gothenburg. <https://doi.org/10.48335/9789188855589-5>
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2014). The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect. Three Rivers Press.
- Lazer, D. M. J., Baum, M. A., Benkler, Y., Berinsky, A. J., Greenhill, K. M., Menczer, F., Metzger, M. J., Nyhan, B., Pennycook, G., Rothschild, D., Schudson, M., Sloman, S. A., Sunstein, C. R., Thorson, E. A., Watts, D. J., & Zittrain, J. L. (2018). The science of fake news. *Science*, 359(6380), 1094-1096. <https://doi.org/10.1126/science.aao2998>
- Lewi, O. (2014). Penerapan Kode Etik di Kalangan Jurnalis. *Jurnal Ilmu Komunikasi UAJY*, 11(1), 81-92.
- Lestari, Rani Dwi. (2018). New Media & Komunikasi Politik: Self Plagiarism Pada Pemberitaan Politik di Media Online dalam Perspektif Etika Jurnalistik. Mbridge Press: Yogyakarta.
- Mediaetika. Jas mamandar tajiribesinen. – Almaty: Ulitq audarma burosy. – 2018. – 304 b.
- Tania, Rizki, dkk. (2018). Peranan Self Regulation Di Tengah Konstelasi Industri Media Pada Harian Republika. *Komunikator*, 10(1), 48-59.
- Ward, S. J. A. (2008). Global journalism ethics. McGill-Queen's University Press.

Авторлар туралы мәлімет:

Жақсылықбаева Римма Серікәліқызы (корреспондент автор) – Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Журналистика факультеті Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасының доценті, филология ғылымдарының кандидаты (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: jak-rimma@mail.ru);

Бүркітбаева Айжан Шалабайқызы – Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Журналистика факультеті Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасының PhD доктораны (Алматы қ., Қазақстан, e-mail: burkitbayevaizhan@gmail.com);

Қабылғазина Клара – Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Журналистика факультеті Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасының доценті, филология ғылымдарының кандидаты (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: Kabylgazina.klara@mail.ru).

Information about the authors:

Zhaxylykbaeva Rimma Serikalievna (corresponding author) – Associated Professor Faculty of Journalism, is a candidate of philological sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty. e-mail: jak-rimma@mail.ru);

A.Sh. Burkitbayeva – PhD Faculty of Journalism, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty. e-mail: burkitbayevaizhan@gmail.com).

Kabylgazina Klara – Associated Professor Faculty of Journalism, is a candidate of philological sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty. e-mail: Kabylgazina.klara@mail.ru).

Келін түсті: 29 тамыз 2024 жыл

Қабылданды: 30 қазан 2024 жыл